

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Saksb.: Robert Isaksen
e-post: fmnoris@fylkesmannen.no
Tlf: 75531612
Vår ref: 2017/3977
Deres ref: 17/2556
Vår dato: 23.06.2017
Deres dato: 16.06.2017
Arkivkode: 732.1

Oppdrag til Fylkesmannen i Nordland – Tysfjord

Det vises til brev av 16.juni 2017, hvor Kommunal- og moderniseringsdepartementet ber Fylkesmannen i Nordland om å utarbeide et forslag til en plan for oppfølgingstiltak etter overgrepssakene i Tysfjord innen 23.juni 2017.

I denne oversendelsen gjøres det rede for forslaget fra Fylkesmannen. Den korte tidsfristen har lagt begrensninger på Fylkesmannens mulighet til å involvere andre aktører i arbeidet. Fylkesmannen har mottatt et innspill fra Tysfjord Fellesliste. Innspillet ligger vedlagt dette brevet og kommer i tillegg til de forslag som Fylkesmannen har.

Forslaget fra Fylkesmannen må betraktes som en foreløpig skisse til en plan for oppfølgingstiltak. I samarbeid med aktuelle fagmiljø og aktører vil det være behov for justeringer og utdyping av de enkelte punkter.

Bakgrunn

Tysfjord kommune har hatt utfordringer med avdekking av en rekke seksuelle overgrep. Disse har i stor grad foregått innenfor rammene av en taushetskultur med begrenset sjanse for å bli avslørt og straffeforfulgt. I juni 2016 skjedde imidlertid flere ting som utfordret denne taushetskulturen:

1. Reportasje i VG Helg lørdag den 11.juni 2016, der en rekke personer i Tysfjord fortalte om seksuelle overgrep, samt etterfølgende artikler i flere medier.
2. Enstemmig uttalelse fra Tysfjord kommune, jf. kommunestyremøte den 22.6.2016:

«Tysfjord kommune vil beklage overfor ofrene som har opplevd overgrep. Tysfjord kommune erkjenner at dette er en utfordring for hele Tysfjord-samfunnet og vil ta avstand fra uttalelser som utpeker enkelte grupper og miljøer i kommunen. Tysfjord kommune ser behov for at vi trenger ekstern hjelp i det pågående arbeidet. Tysfjord kommune vil starte arbeide med en forebyggende plan mot alle former for overgrep.»

3. Flere reportasjer i ulike medier om seksuelle overgrep i Tysfjord kommune etter VG-artikkelen i juni 2016.

-
4. Til andre fordeling skjønnsmidler 2017 (søknadsfrist 01.02.2017) leverte kommunen en søknad om skjønnsmidler på et prosjekt som omhandlet forebygging av vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom.
  5. Høsten 2016 ble det åpnet tilsyn med meldeplikten og barnevernets arbeid med meldinger i kommunen på bakgrunn av medieoppslagene. Tilsynet konkluderte med to lovbrudd:
    - Tysfjord kommune som skoleeier, har ikke et system for å vurdere og følge opp kravene i skolens meldeplikt til barneverntjenesten. (Brudd på opplæringsloven §§ 13-10 og 15-3.)
    - Tysfjord kommune som barnehagemyndighet, påser ikke at barnehagene drives i samsvar med regelverket. (Brudd på barnehageloven §§ 8 og 22.)
  6. I forbindelse med tilsynet fant Fylkesmannen en rekke forbedringsområder knyttet til kommunens styring, blant annet at det er behov for bedre rutiner for tverrfaglig samarbeid. Dette viste seg i arbeidet etter medieoppslagene, der de enkelte tjenestene iverksatte hensiktsmessige tiltak, men tiltakene bar lite preg av systematikk og samordning.
  7. 14.juni 2017 arrangerte KMD et møte om situasjonen i Tysfjord mellom Tysfjord kommune og en rekke aktører som kan være bidragsyttere for å håndtere situasjonen.
  8. 19.juni 2017 mottok Fylkesmannen i Nordland et oppdragsbrev fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet der det ble bedt om at Fylkesmannen koordinerer arbeidet med å følge opp situasjonen- og arbeidet med å forebygge vold og overgrep i fremtiden i Tysfjord. I første omgang ble det bedt om at Fylkesmannen utarbeider et forslag til en plan for oppfølgingstiltak.

Søknad om skjønnsmidler fra Tysfjord kommune

I det følgende redegjøres det for hovedpunktene i Tysfjord kommunes søknad om skjønnsmidler til 2. fordeling 2017.

1. Oppfølging av offer

Kommunen må ha et spesielt fokus på å ha et godt beredskapsapparat for å ta i mot henvendelser fra offer og andre berørte i periodene rundt rettssaker, slik at de kan få kanalisert disse videre i hjelpeapparatet. I dette arbeidet vurderes Tysfjord å ha behov for assistanse fra større fagmiljø i nabokommuner.

Det bør utarbeides gode rutiner for "førstehjelp" til de som utsettes for vold og overgrep. Det anses som viktig at en kommer i posisjon til å hjelpe barnet til å føle at det har vært riktig å si ifra og så tidlig som mulig skjønne at det ikke er barnet som er skyld i at vold og overgrep har funnet sted.

Videre bør en utvikle tradisjoner og rutiner for langsiktig oppfølging av personer som har vært utsatt for vold og overgrep. Dette er særdeles viktig for disse barna og ungdommers mentale helse i tillegg til at det kanskje er her den viktigste forebyggingen ligger – de som har vært utsatt for vold og overgrep skal ikke selv bli overgripere. Det helsemessige aspektet

---

er åpenbart også i et langsiktig perspektiv – de som følges godt opp her skal fremstå som friske voksne.

I denne delen av prosjektet bør en også ha spesielt fokus på funksjonshemmede barn og unge. Kognitive funksjonshemminger gjør barn spesielt sårbare.

2. Generell opplysning og samfunnsbevissthet

Her tenkes det at kommunen skal spre kunnskap om vold og seksuelle overgrep i lokalsamfunnet gjennom artikler i media, foredrag blant foreldre i barnehager og skoler samt gjennom tilbudet som gis i helsestasjon og på legekontor. Kommunen bør arbeide parallelt med å utvikle et kurs for idrettsledere og andre som leder frivillig arbeid med og for barn og unge. Målsettingen med kurset er å bevisstgjøre frivillige ledere innenfor idretten, og øvrige tilbud til barn og unge, den sentrale rollen de har i et forebyggende folkehelseperspektiv blant barn og unge i kommunen. I dette kurset er det naturlig å også flette inn informasjon av holdningsskapende karakter om seksualitet.

I prosjektet må det gjøres en definisjon av hva som faller inn under begrepet seksuelle overgrep. For eksempel vil det være vesentlig at unge gutter vet hva som regnes som voldtekt og hva som ikke gjør det.

I denne delen inngår det også en grundig kompetanseoppbygging blant de som skal jobbe med barn og unge. Det er avgjørende at fagfolk er trygg på hva en skal se etter hos barn som har vært utsatt for overgrep og hvordan de skal reagere når de blir kjent med mistanke om overgrep.

3. Opplæring av barn og unge

Her bør kommunen planlegge å gå inn i alle barnehager med et undervisningsopplegg som har som mål å lære barn å sette grenser for egen kropp og hva som er greit at voksne gjør med kroppen deres. De skal kunne skille mellom god og ikke god berøring. De skal også kunne si fra hvis de selv blir utsatt for "ikke god berøring" og endelig skal de kunne si ifra hvis de vet eller mistenker at andre barn utsettes for "ikke god berøring". Det bør inngås avtale med en barnehage om å være med og det kan være aktuelt å utvide med flere etter hvert som en vinner erfaring.

Det bør også planlegges å utvikle et undervisningsopplegg for et klassetrinn innenfor seksualkunnskap. Det tenkes at det bør gis undervisning i minst 1 time pr uke i minst ½ år. Undervisningen skal gi grunnleggende kunnskap i anatomi/fysiologi. Videre hva som er lov å gjøre og hva som ikke er lov å gjøre. Hva er det følelsesmessige grunnlaget for seksualitet og hva er det greit at man gjør og føler. Hva kan skade andre osv. Gjennom å gi god opplæring tenker en at en kan gjøre de unge trygg på seg selv og sin seksualitet og derved redusere risikoen for at de blir overgripere senere. Noen vil også kunne oppnå trygghet til å kunne si fra om vold og overgrep som har vært rettet mot dem selv slik at de kan få adekvat hjelp.

4. Juridisk system

Her tenkes at kommunen utvikle gode rutiner for mottak av meldinger i barnevernet samt for veiledning til de som ønsker å melde fra om kritikkverdige forhold. Det kan være fokus på å utfordre eksisterende holdninger og oppfatninger som kan svekke rettsikkerheten til barn og ungdom. Det bør også bli et særlig fokus på å utvikle et godt og trygt samarbeid med politi og påtalemyndighet. Kommunens oppfatning er at det i dag er mer tilfeldig om det jobbes godt nok i slike saker slik at det kan fremmes en tiltale som fører til dom og straff av overgripere.

Fylkesmannens vurdering og forslag

Fylkesmannen i Nordland vurderer hovedpunktene søknaden som et godt utgangspunkt for oppfølgingstiltak og vil i det følgende ytterligere konkretisere og supplere denne søknaden.

Innledning

Tysfjord kommunes evne til alene å kunne håndtere situasjonen vedrørende de seksuelle overgrepene må også sees i sammenheng med den totale belastningen den kommunale organisasjonen for tiden må bære, blant annet:

- Den økonomiske situasjonen: kommunen er i en kritisk økonomisk situasjon med store akkumulerte underskudd.
- Den administrative situasjonen: øverste administrative leder er konstituert i rollen etter at rådmannen i mai 2017 fratradte sin stilling.
- Kommunereformen; Tysfjord kommune skal i perioden frem til 01.01.2020 gjennomgå en delingsprosess, hvorpå de respektive delene skal gjennomføre en sammenslåingsprosess med og inngå i to nye kommuner. Disse prosessene vil bli svært arbeidskrevende både for politisk og administrativt nivå.

Med kommunens totale belastning og pressede kapasitet som bakteppe, anbefaler Fylkesmannen at oppfølgingstiltakene organiseres som et prosjekt hvor Fylkesmannen er koordinator og leder styringsgruppen. Innretningen og organiseringen av prosjektet må legge til rette for muligheten til å følge to hovedspor:

1. Den akutte situasjonen: Beredskap, oppfølging og tilbud om hjelp til ofre og andre berørte i forbindelse med at saker blir kjent/ rettssaker avvikles. Også et akutt behov for å få bygd opp avdekningskompetansen hos strategisk plasserte medarbeidere i kommuneorganisasjonen.
2. Forebyggende arbeid: Fylkesmannen anbefaler at det gjennom flere underprosjekter jobbes mot et hovedprosjekt hvor målsettingen er å få utformet en helhetlig oppvekstplan for Tysfjord kommune, med handlingsdel.

Kunnskapsoppbygging, forebygging og styrking av kommunens arbeid med vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom vil være det langsiktige målet. Ut over dette er det viktig å snu vonde opplevelser/ erfaringer og kommunikasjon til en positiv og kreativ prosess hvor flest mulig får komme til orde, snakke ut, stille spørsmål og i fellesskap planlegge hvordan en ønsker seg at Tysfjordsamfunnet skal være fremover. Resultatet av denne prosessen bør være en helhetlig oppvekstplan

Organisering

Dersom Fylkesmannen skal ha det overordnede ansvaret for prosjektet, er det avgjørende at kommunen har tilstrekkelige ressurser til å forankre, følge opp, koordinere arbeidet og iverksette tiltak lokalt. Det anbefales derfor at det tildeles midler til å finansiere en lokal prosjektleder i 100% stilling. I og med at Tysfjord kommune deles i 2020 er det også viktig at kunnskap og kompetanse som bygges opp i prosjektet implementeres i de nye kommunene etter 2020. Følgende rammeorganisering av prosjektet foreslås:

Styringsgruppe:

Denne skal ha det overordnede ansvaret for prosjektstyringen og koordineringen mellom de ulike prosjektene. Det er viktig at denne gruppen ikke blir for stor. Styringsgruppen skal også

---

sikre at prosjektet har tilstrekkelig ressurstilgang og bidrar med å trekke inn relevant fagkompetanse der det er nødvendig. I første omgang bør styringsgruppen bestå av representanter fra Fylkesmannen, Tysfjord og Hamarøy kommune og politiet .

Koordinator/ samordner hos Fylkesmannen:

Etttersom det legges opp til flere parallelle prosjekter, med ulikt resultatløp, som en del av ett hovedprosjekt (oppvekstplan) med mange eksterne bidragsyttere, er det behov for en koordinator hos Fylkesmannen. Koordinatoren har et overordnet koordinerende ansvar for helheten i prosjektene. Koordinatoren har videre medansvar for at mål er beskrevet, ressurser organisert, sikre god informasjonsflyt og kommunikasjon mellom delprosjekter, rapportere status og fremdrift og foreslå korrektive tiltak ved avvik i framdrift og resultatoppnåelse. Oppstartsfasen vil være kritisk i den forstand at gjennomføringen av prosjektet er avhengig av at man får nødvendig involvering og samarbeid i startfasen

Prosjektleder i Tysfjord kommune:

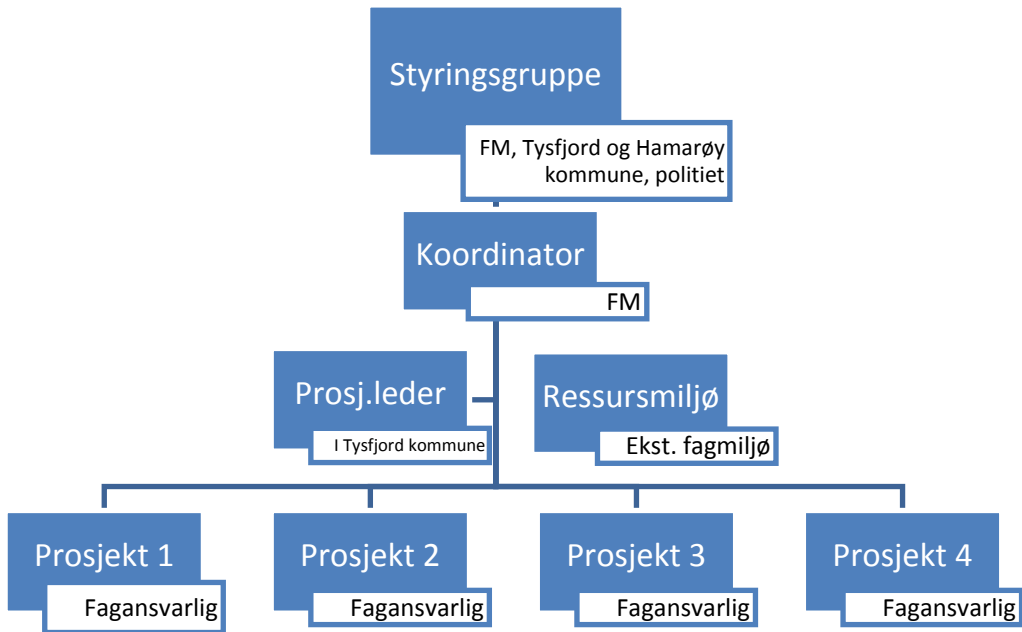
Etttersom målgruppen for de enkelte prosjektene befinner seg i Tysfjord kommune, vil det som nevnt være behov for stedlig prosjektledelse. Prosjektlederen vil ha det operative ansvaret for gjennomføring av prosjektene i Tysfjord kommune. Prosjektlederen vil ha hovedansvaret for at mål er beskrevet, ressurser organisert, sikre god informasjonsflyt og kommunikasjon mellom delprosjekter og samarbeidspartnere, rapportere status og fremdrift og foreslå korrektive tiltak ved avvik i framdrift og resultatoppnåelse. Videre vil prosjekteleder ha ansvaret for at prosjekter og tiltak har tilstrekkelig forankring i kommunen, samt at gevinster fra arbeidet tas ut og implementeres.

Ressursmiljø:

Ressursmiljøet består i første rekke av aktører som har stilt sin kompetanse til disposisjon i oppfølgingsarbeidet. Disse kan trekkes inn etter behov både i oppstartsfasen og som rådgivere og bidragsyttere i prosjektene som er skissert. Aktuelle aktører er blant annet; RVTS Nord, NKVTS, SANKS, Árran, Bufetat ved RESAK, ATV, Nordland politidistrikt, Politidirektoratet, Helsedirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, m.fl.

Delprosjekter:

Skisse for de enkelte prosjektene vil redegjøres for under. Det legges opp til at det enkelte prosjekt også har en fagansvarlig som følger opp både det faglige innholdet og fremdriften i prosjektene. Hovedansvaret for gjennomføring ligger hos prosjektleder i Tysfjord.

Underprosjekter:

Delprosjekter sammenstilles til en helhetlig oppvekstplan for Tysfjord kommune. Her vil prosjektlederen i kommunen ha en sentral rolle.

Prosjekt 1: Akutt beredskap og oppfølging av ofre, overgripere og pårørende

Målsetting:

Kommunen må kunne sørge for forsvarlige helse- og omsorgstjenester til personer som har opplevd vold og seksuelle overgrep, samt andre som er berørte av dette.

Kommunen må arbeide for likeverdige tjenester uavhengig av etnisitet og religion.

Målgruppe:

- Ofre for seksuelle overgrep og deres pårørende
- Mistenkte og/ eller dømt for seksuelle overgrep og deres pårørende

Bakgrunn og problemstilling:

Tilsynet viser at meldeplikt til barnevernet er kjent blant ansatte i helse- og omsorgstjenesten. Problemet er at ansatte ikke blir gjort kjent med at overgrep har skjedd. Taushetskulturen har både kulturelle og religiøse dimensjoner.

Tysfjords vestsida ble fra 01.01.2016 inkludert i interkommunalt overgrepsmottak i Salten. Henvendelser til legevakten vil bli kanalisert til overgrepsmottaket når det er aktuelt.

Familievernkontoret i Harstad og Narvik har som ekstraordinært tiltak bemannet utekontoret på Oppeid i Hamarøy med psykologspesialist en gang per måned. Tilbudet er blant annet gjort kjent gjennom lokalavis, informasjonsmøte med helsetjenesten og Nord-Salten barnevern og lensmannen.

Kommunen har lagt ut informasjon på sine hjemmesider til kontaktpersoner med telefonnummer som kan kontaktes direkte. Ikke alle oppsøker kommunens hjemmeside for å finne opplysninger. Det må legges en plan for hvordan informasjon om kontaktpersoner/instanser kan spres slik at den når godt nok ut.

Politiet er i ferd med å avslutte etterforskningen av flere Tysfjord-saker og skal underrette både mistenkte og ofre om utfallet. Det er vanskelig å forutse hva denne informasjonen kan gjøre med den enkelte, og hvilke reaksjoner som kommer.

Tilbud om oppfølging på kortere og lengre sikt må planlegges og tilpasses den enkeltes behov. Her er det viktig med samordning og klargjøring av roller mellom ulike instanser slik at de det gjelder slipper å oppsøke flere hjelpere enn nødvendig og gjenta sin historie.

Mistenkte og dømte overgripere vil i stor grad fortsatt bo i kommunen eller i nærområdet. Gjennom politiets etterforskning viser det seg at personer som har begått overgrep ofte har utøvd overgrep mot flere. Gjentakelsesfaren vurderes derfor som reell, og det vil være viktig å tilby disse personene behandling og oppfølging. Deres pårørende kan oppleve situasjonen vanskelig og ha behov for noen å snakke med.

Tysfjord kommune er en fler-kulturell kommune. Fra noen hold uttrykkes det at samiskspråklige fortrinnsvis ønsker å motta hjelp fra personell med samisk språk- og kulturkompetanse. Fra andre hold uttrykkes det at forholdene i det samiske miljøet er for små, og at innbyggere med samisk bakgrunn heller ønsker hjelp fra noen utenfra som ikke har en rolle i det samiske miljøet. Det kan være viktig å tilby begge deler, slik at de det gjelder selv kan velge hvor de skal søke hjelp.

Beskrivelse av prosjektet:

Kommunens helse- og omsorgstjenester må ha hovedansvar for oppfølgingen av målgruppen. Hovedintensjonen med prosjektet skal være å styrke det eksisterende tjenestetilbudet og klargjøre ansvarfordeling innad i kommunen og med kommunens samarbeidspartnere.

Satsning på økt kunnskap hos ansatte i alle tjenester og instanser som i sin arbeidshverdag kan møte personer som er berørt av seksuelle overgrep er viktig. Kommunen må vurdere å formalisere samarbeid med andre kompetansemiljøer.

Det må utarbeides rutiner for relevante tiltak i den akutte fasen til de som utsettes for vold og overgrep slik at det er tydelig for de som skal hjelpe at de vet hva som skal gjøres. Ofrene skal få tilbud om videre oppfølging i hjelpeapparatet. I dette arbeidet vurderes Tysfjord å ha behov for assistanse fra større fagmiljøer i nabokommuner.

I forbindelse med etterforskning og rettsaker kan det oppstå en reaktivering av tidligere traumer. Det må være et godt apparat for å ta imot henvendelser fra ofre og andre berørte. Det må foreligge en handlingsplan for ivaretagelse av krisereaksjoner etter tidligere overgrep. Dette gjelder for ofre, pårørende og overgriper.

Hjelpen må være lett tilgjengelig for de som har behov for det, og det må være tydelig hvor man kan henvende seg.

Videre må det utarbeides rutiner for langsiktig oppfølging av personer som har vært utsatt for vold og overgrep, samt deres pårørende. Dette er viktig for barn og ungdommers mentale helse både på kort og lang sikt. Å gi tidlig og god hjelp kan forebygge psykiske problemer, rusmisbruk samt at ofrene selv blir overgripere. I denne delen av prosjektet bør en også ha fokus på utviklingshemmede barn og unge. Kognitive funksjonshemminger gjør barn spesielt sårbare for å bli utsatt for overgrep, og for konsekvensene av overgrep.

Det må også foreligge en plan for hvilket tilbud mistenkte, og eventuelt dømte, skal få. Flere av de mistenkte bor i kommunen, og vil ha behov for oppfølging og behandling videre. Pårørende til mistenkte eller dømte overgripere kan også ha behov for noen å snakke med om belastningen dette medfører.

Ved nyoppståtte seksuelle overgrep (innen sju dager) må det finnes rutiner for medisinsk vurdering og psykisk ivaretagelse. Den primære vurderingen vil vanligvis ivaretas av legevakten. Det er viktig å avklare grenseoppgang/ansvarfordeling med interkommunalt overgrepsmottak i Salten eller barneavdelingen ved Nordlandssykehuset, samt kommunens kriseteam.

Med økt kompetanse på avdekking av overgrep er det sannsynlig at det kan oppstå et økt behov for oppfølging av involverte. Dette kan føre til større etterspørsel etter tjenester og eventuelt behov for justering av kapasitet.

Strakstiltak:

Det må inngås formalisert samarbeid med kriseteam i en større kommune.

Det må utarbeides rutiner for samarbeid mellom kommunen og politiet.

Det vil også være aktuelt å kjøpe barnevernstjenester hos andre kommuner ved topper i saksbehandlingsmengden.

Koordinering av samarbeidet mellom kommunens egne tjenester og relevante instanser som kan tilby oppfølging og behandling som er beskrevet på kommunens hjemmeside:

<https://www.tysfjord.kommune.no/trenger-du-hjelp-i-forbindelse-med-seksuelle-overgrep.6005284-99245.html>

Mulige samarbeidsparter for kommunen:

- Politiet
- Spesialisthelsetjenesten, herunder barne- og ungdomspsykiatrien, voksenpsykiatrien og SANKS (Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helse og rus)

-
- Alternativ til vold (ATV) oppretter kontor i Bodø høsten 2017. ATV tilbyr behandling for mennesker som bruker aggresjon og vold mot sine nærmeste, også seksualisert vold. ATV tilbyr også hjelp til de som er utsatt for volden
  - Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep
  - Den Læstadianske forsamling
  - Familievernkontorene i Narvik og Bodø i samarbeid med Regionalt samisk kompetansesenter (RESAK)
  - Nabo- og regionkommuner NKVTS (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress)

Tidsperspektiv:

Rutiner for relevante tiltak i den akutte fasen til ofre, overgripere og pårørende må iverksettes så snart som mulig.

Oppfølging på lengre sikt av ofre, overgripere og pårørende må koordineres og planlegges. For noen haster det å komme i gang med behandling, dette må førstelinjen bistå med i den enkelte sak. En overordnet plan for koordineringen av arbeidet bør utarbeides i løpet av høsten 2017.

Plan for hvordan informasjon skal nå best mulig ut bør utarbeides så snart som mulig.

Varighet for prosjektet bør være til 01.01.20.

Prosjekt 2: Opplæring av barn og unge

Målsetting:

Bevissthet rundt grensesetting og gode og dårlige berøringer. Styrke barn og unges kompetanse om hva seksuelle overgrep er og gi dem mot til å si nei.

Målgruppe:

Alle barn og unge skal delta i opplegget og skal tilegne seg grunnleggende innsikt i kroppen, seksualopplæring, grensesetting, hva overgrep er og hvordan man går fram ved mistanke om eventuelle overgrep.

Problemstilling:

Seksualitet og seksuelle overgrep kan være tabubelagte emner i læstadianske samfunn som i mange andre samfunn. Dette kan medføre mangelfull kunnskap om sex og samliv og hvilke grenser som gjelder for hva som er akseptabel oppførsel på området. På bakgrunn av dette må det utvikles obligatoriske undervisningsopplegg for barnehagen og skolen der elevens kompetanse styrkes. Pedagogisk personell og helsepersonell må gis kompetanseheving for å kunne gi opplæring i dette innenfor rammene av en samisk og en læstadiansk kontekst uten at det forhindrer måloppnåelsen i prosjektet.

Beskrivelse av prosjektet:

Barnehagetsatte, lærere og helsearbeidere som arbeider med barn og unge gjennomfører kompetanseheving i forebygging mot seksuelle overgrep blant barn og unge. Deretter utarbeides det undervisningsopplegg i barnehagen og skolen for å sikre at alle som vokser opp i kommunen har grunnleggende kjennskap til hva overgrep er, hva som er akseptabel intim kontakt og hvordan man går fram hvis man føler at man har blitt utsatt for et overgrep.

Dette kan bygge på prosjektet «Forebygging av seksuelle overgrep mot barn og unge» fra Sortland kommune.

I barnehagen vil fokus være på kroppen i grunnleggende forstand og barna får opplæring i objektive grenser for berøring uavhengig av om barnet sjøl mener det er greit med mer intim kontakt. I grunnskolen må det være større fokus på både hva som er akseptabelt at andre gjør mot deg, men i like stor grad hvor grensene går for din kontakt med andre. Grensesetting for deg sjøl og mot andre er sentralt. På videregående kan det være enda flere arenaer der seksuell omgang kan foregå og der det blir flere møter mellom ungdom fra lokalsamfunnet og storsamfunnet. Holdningsarbeid ikke minst fram mot russetiden er her sentralt.

Av erfaring kan det bli en økning i henvendelser fra barn i etterkant av opplæring om kropp/ seksualitet og overgrep. Det er viktig å ha en beredskap for å ta imot slike henvendelser.

Risikoanalyse:

Dette prosjektet har flere fallgruver man må være oppmerksomme på for å sikre god gjennomføring og ønskede resultater. Lulesamisk og læstadiansk kultur er sterk i Tysfjord og det kan forventes en vegring mot å ta opp disse tabubelagte temaene eksplisitt i barnehage og skole. Denne skepsisen kan komme både fra barnehagepersonell, lærere og foreldre. Prosjektet kan imidlertid ikke være frivillig og her må kommunenivået sikre at deres tilsatte gjennomfører de oppgavene det er forventet at de gjør i prosjektet. Dette kan også være et tema på foreldremøter slik at foreldre har fått førstehands informasjon om tiltakene. Det bør imidlertid ikke være mulig å reservere sine barn mot opplæringstiltaket.

Både den nye rammeplanen for barnehagen, læreplanen i skolen, FNs barnekonvensjon og Grunnloven § 104 slår fast at barn skal ha vern mot overgrep. I arbeidet med å forebygge seksuelle overgrep vil det være behov for kompetanse om de lokale kulturelle forholdene i Tysfjord. Beredskap for å ta imot henvendelser må være på plass når man setter temaet på dagsorden i skoler og barnehager. Det er viktig at barn som åpner seg blir fulgt opp, og ikke blir overlatt til seg selv på grunn av manglende kapasitet eller kompetanse.

Mulige samarbeidsparter:

RVTS Nord og Statens Barnehus – Bodø vil kunne være sentrale samarbeidspartnere i dette tiltaket. De kan bidra med nødvendig spisskompetanse overfor kommunen. Samtidig er det avgjørende at det bygges opp en motivasjon hos barnehagetilsatte og lærere i kommunen slik at de kan gjennomføre mange av tiltakene til barna. Sortland kommune med deres prosjekt «Æ e mæ» som gikk ut på å forebygge seksuelle overgrep i lokalsamfunnet vil være til stor hjelp i prosjektfasen. Hamarøy kommune og lensmannen i forbindelse med informasjon til russen.

Skoler og barnehager må samarbeide med andre tjenester i kommunen når de planlegger å sette temaet på timeplanen slik at det er beredskap for å ta imot eventuelle henvendelser.

Tidsperspektiv:

Barnehage- og skoleåret 2017-2018 skal brukes til å styrke kompetansen til barnehagetilsatte, lærere og helsepersonell på området. Fra høsten 2018 skal det eksistere et ferdig undervisningsopplegg for barnehagen og grunnopplæringa.

Prosjekt 3: Avdekkingskompetanse og rutiner for meldeplikt

Målsetting:

Målet er at alle som arbeider med barn og unge skal ha kunnskap om og kjenne igjen tegn på at barn og unge blir utsatt for seksuelle overgrep, eller andre former for mishandling eller alvorlig omsorgssvikt. De skal også ha kompetanse til å håndtere mistanke om seksuelle overgrep i tråd med gjeldende retningslinjer. Det må også gis opplæring om spesifikke familierelaterte utfordringer i det samiske miljøet og om taushetskultur.

For barn og unge er det avgjørende at samarbeidet går så fort og sømløst som mulig dersom det oppstår en bekymring. Derfor må tematikken arbeides med på tvers av etater og sektorer i kommunen slik at man har felles retningslinjer for hvordan bekymringer skal håndteres når de oppstår.

Barneverntjenesten er gitt et særlig ansvar for å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg i rett tid. For å kunne ivareta denne oppgaven, er barneverntjenesten avhengig av at andre som er bekymret for et barns omsorgs- eller livssituasjon melder fra. Barneverntjenesten har ansvar for å gjennomgå innkomne bekymringsmeldinger og vurdere om det er grunnlag for undersøkelse og/ eller politianmeldelse.

Offentlige ansatte har meldeplikt. Det vil si at de skal gi opplysninger til barneverntjenesten av eget tiltak når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet, det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. For å kunne ivareta meldeplikten, må ansatte ha kunnskap om hva som kan være tegn på at et barn kan være utsatt for overgrep og hvordan samhandlingen med barnet og foreldrene bør ivaretas ved eventuell mistanke.

Målgruppe:

Alle som jobber med barn og unge, blant annet: helsesøstre, leger, jordmødre, ansatte i barnehage, skole og SFO

Problemstilling:

Å avdekke og forholde seg til mistanke om seksuelle overgrep er en utfordring for alt hjelpepersonell både faglig og menneskelig. Det kan være ekstra utfordrende å håndtere slike bekymringer i et oversiktlig samfunn der de fleste kjenner hverandre. Det er derfor viktig at offentlig ansatte får kunnskap om og blir tryggere på hvilke tegn de bør se etter og hvordan mistanke skal håndteres. Kompetanse og felles retningslinjer kan være en støtte. Tysfjord har en betydelig andel samisk befolkning og inngår i forvaltningsområdet for samisk språk. Dette innebærer at Tysfjord er en fler-kulturell kommune. Kunnskap om det kulturelle perspektivet er viktig i arbeidet med barn og unge, spesielt i forbindelse med avdekking av seksuelle overgrep. Forskningsrapporten fra NKVTS «Om du tør å spørre, tør folk å svare» belyser utfordringer ansatte i hjelpeapparat og politi opplever i arbeidet med vold i nære relasjoner i samiske samfunn.

Det har vært ustabilitet i legetjenesten siden 2013. Dette må tas hensyn til når rutiner skal gjøres kjent og implementeres

Beskrivelse av prosjektet:

- Kurs/ fagdager om meldeplikt
- Kurs/ fagdager om seksuelle overgrep

-
- Nettkurs for ansatte i barnehage og skole – Vold og seksuelle overgrep mot barn
  - Vedlikehold
  - Utarbeide felles retningslinjer

Det er viktig at alle ansatte har kunnskap om meldeplikten til barnevernet, dette kan gjøres for eksempel i forbindelse med planleggingsdager for skole/ barnehage der andre faggrupper inviteres inn. Utenom dette bør det gjennomføres fagdager/ kurs om seksuelle overgrep årlig for alle ansatte som arbeider med barn og unge. Dette kan gjennomføres for eksempel i samarbeid med RVTS. I tillegg kan RVTS sitt nettkurs for ansatte i barnehage og skole benyttes. Kommunen må legge en plan for vedlikehold og oppdatering av kompetansen. Videre bør kommunen legge inn informasjon om retningslinjene i sine rutiner ved opplæring av nytilsatte.

Kommunen har allerede utarbeidet Handlingsplan for pedagogisk personale i skole, barnehage og SFO som omhandler meldeplikten. Det må imidlertid utarbeides retningslinjer som gjelder også for ansatte innenfor helseområdet. Fortrinnsvis bør det utarbeides felles retningslinjer.

Kommunens barneverntjeneste og tverrfaglige samarbeidsteam må være rustet til å ta imot en eventuell økning av henvendelser. Det er viktig at tjenestene har kapasitet til å følge opp saker ved mistanke om overgrep slik at det ikke går for lang tid, eller barna i verste fall ikke får den nødvendige oppfølgingen.

Risikoanalyse:

Tverrfaglig samhandling har tidligere vært en utfordring i kommunen. Etter medieoppslagene har det vært iverksatt tiltak i de enkelte tjenestene i form av blant annet fagdager og handlingsplaner. Tiltakene har vært hensiktsmessige, men bærer preg av liten grad av systematikk og samordning. For at dette prosjektet skal lykkes er kommunen avhengig av å få til et tverrfaglig samarbeid mellom de relevante aktørene. Erfaringsmessig kan det være utfordrende å få samlet alle som arbeider med barn og unge til felles kurs av hensyn til den daglige driften. Et forslag er derfor å knytte kompetansehevingen til planleggingsdagene som allerede finnes for skole/ barnehage, og åpne opp for at andre faggrupper deltar. En annen utfordring vil være å følge opp de iverksatte tiltakene over tid slik at kompetansen og retningslinjene oppdateres og vedlikeholdes, og vedlikeholde samarbeidet med aktuelle instanser.

Av erfaring kan det bli en økning av henvendelser og bekymringsmeldinger etter at det har blitt gitt opplæring på temaet. Kommunens tjenester må være rustet til å ta imot en eventuell økning av henvendelser.

Mulige samarbeidsparter:

- Kurs/ fagdager om meldeplikten: Fylkesmannen
- Kompetanseheving på seksuelle overgrep: Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS)
- Nettkurs for ansatte i barnehage og skole: RVTS
- Bufetat v/ Regionalt samisk kompetansesenter (RESAK)
- Bodø kommune

Tidsperspektiv:

Felles retningslinjer for håndtering av bekymringer bør utarbeides i løpet av høsten 2017. Kompetansetiltakene bør legges inn i planleggingen av skoleåret 2017/18 og gjentas årlig. Kommunen har planlagt fagdag for barnehageansatte i Tysfjord og Hamarøy om barn og seksualitet i august 2017 og har pålagt alle ansatte som arbeider med barn og unge å gjennomføre nettkurset til RVTS i løpet av høsten 2017.

Prosjekt 4: Helhetlig oppvekstplan for kommunen

Målsetting:

Veiledning og bistand til å utvikle en strategisk oppvekstplan for kommunen. Oppvekstplanen skal bidra til at barn og unge i kommunen sikres et godt og trygt oppvekstmiljø. At barn og unge blir mer trygg på sin kropp, har større kunnskap om kropp generelt og at faren for overgrep blir betydelig redusert. Oppvekstplanen vil inneholde en rekke andre momenter også, som fritidsaktiviteter, formelle og uformelle møtepunkter for barn og ungdom osv., men i denne konteksten fokuserer vi på det som berører den særegne situasjonen kommunen nå er oppe i.

Målgruppe:

Kommunens tilsatte, spesielt innenfor oppvekstsektoren.

Problemstilling:

For å sikre trygge og stabile oppvekstvilkår er det nødvendig med ei strategisk, helhetlig og langsiktig satsing på tiltak som utvikler trygge og sunne rammer for barn og unge i kommunen. Dette må inn i det overordnede helhetlige planarbeidet i kommunen og det må sikres en refleksjon rundt temaet som sikrer ei bærekraftig og robust satsing på sikre oppvekstvilkår i lokalsamfunnet.

Beskrivelse av prosjektet:

Både Fylkesmannen i Nordland og Tysfjord kommune har gått i dialog med kommuner som har hatt liknende situasjoner som den Tysfjord har i dag og der de har utviklet gode faglige og resultatorienterte prosjekter som har styrket fokus på både forebyggende arbeid og systemer for avdekking av overgrep. Oppvekstplanen skal, sjøl om den administrativt plasseres innenfor oppvekstfaglige området i kommunen, være sektorovergripende for å sikre at alle relevante ressurser tas i bruk for å sikre god måloppnåelse. Oppvekstplanen skal beskrive konkrete mål for hvilken kompetanse barn skal ha på området i ulike faser av barnehagen og i hvilke trinn i grunnskolen de skal lære de ulike temaene på. Oppvekstplanen skal sikre opplysning, kunnskap og sjølfleksjon. Den skal også sikre at de ulike etatene i kommunen kjenner hverandres kompetanse slik at ressursene og hjelpeapparatet blir brukt mest mulig effektivt for å sikre størst mulig trygghet for barn og unge, men også for å sikre at om overgrep skjer får man den kvalitativt beste og mest effektive støtten.

Risikoanalyse:

En oppvekstplan som skal forebygge og forhindre overgrep vil være så vidt altoverbyggende at det kan være utfordrende å bygge konsensus politisk for arbeidet. Her er det nødvendig å utarbeide den slik at den er realistisk, konkret og gjennomførbar samtidig som man ikke gjør den så fleksibel at måloppnåelsen reduseres. Oppvekstplanen må således være forpliktende for alle ledd. Taushet og fortieelse har i noen grad preget deler av den lokale kulturen i Tysfjord. Som kjent gjennomføres overgrep enklest, og i minst grad blir avdekket, i en kultur

---

preget av fortielse og taushet. Derfor må planen sikre at man styrker og utvikler lulesamisk kultur samtidig som man kan ha en kritisk sjørefleksjon rundt noen få elementer i kulturen som det kan være grunnlag for å endre. Inkludering av det samiske miljøet vil i denne saken være av stor betydning.

Mulige samarbeidsparter:

Årran lulesamisk senter og Sortland kommune vil være naturlige samarbeidspartnere i saken. Nord universitet er også en relevant partner. Oppvekstplanen må utvikles i nært samarbeid med nabokommunene.

Tidsperspektiv:

Skoleåret 2017-2018 vil brukes til å utvikle oppvekstplanen. Første utkast skal være ferdig innen utgangen av november. Deretter vil relevante instanser ha muligheter til å gi faglige innspill før et andre utkast er ferdig innen utgangen av februar. Oppvekstplanen går så til politisk behandling i kommunen. Etter eventuell politisk godkjenning vil resten av våren brukes til den forberedende implementeringsfasen der de aktørene som skal medvirke i gjennomføringen inkluderes. Planen skal være klar for iverksetting i barnehage og skole 1. januar 2020.

Finansieringsbehov

Det er betydelig usikkerhet knyttet til hva de faktiske utgiftene vil bli og behovet for ekstern finansiering

Finansieringsbehovet, slik som oppfølgingen er skissert her, anslås årlig til å ligge på ca. 3 mill. kroner. Dette inkluderer blant annet kostnader til prosjektleder, fasilitering av møtesteder, reiser og hospitering, oppbemanning av enkelte tjenesteområder, osv.

I første omgang vil det være viktig å få på plass en prosjektleder og nødvendig involvering i Tysfjord kommune. Fylkesmannen anser at det vil være en naturlig å tenke prosjektperiode frem til 01.01.2020 slik at arbeidet kan overføres til de nye kommunene som oppstår som resultat av kommunereformen. Det forutsettes at det arbeidet som blir gjort i forbindelse med oppfølgingen av overgrepssaken vil ha overføringsverdi både til de nye sammenslåtte kommunene og til andre kommuner som arbeider med lignende problemstillinger.

Oppsummering

- Fylkesmannen vurderer det som nødvendig å gjennomføre et prosjekt av dette omfang i Tysfjord kommune.
- En forutsetning for gjennomføringen av prosjektet er at det foreligger tilstrekkelig finansiering.
- Bidrag og finansiering av andre statlige aktører må avklares.
- Fylkesmannen i Nordland imøteser tilbakemelding fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet om videre oppfølging.

Med hilsen

Hill-Marta Solberg
fylkesmann

Robert Isaksen
seniorrådgiver